

จากสถานการณ์ภัยแล้งที่รุนแรงขณะนี้ ซึ่งรายงานสถานการณ์น้ำจากกรมชลประทานเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2559 ที่ผ่านมา ชีว่า 4 เขื่อนหลัก ลุ่มน้ำเจ้าพระยา (เขื่อนภูมิพล, เขื่อนแควน้อยฯ และเขื่อนป่าสักฯ) เหลือน้ำใช้การได้ถึงเดือนกรกฎาคม 2559 อีกประมาณ 2,694 ล้านลูกบาศก์เมตร ทำให้เห็นสถานการณ์น้ำอย่างชัดเจนว่า มีความวิกฤตเพียงใด

ที่ผ่านมา เราได้เห็นข่าวการแย่งชิงน้ำในพื้นที่เพื่อทำการเกษตร รวมถึงภาพทางการต้องนำน้ำไปแจกจนกลายเป็นภาพชินตา แม้ตอนนี้ ผลกระทบจะอยู่ในเขตเกษตรพื้นที่ แต่อย่างไรปัญหานี้ก็คือเรื่องของเราทุกคน

เนตร-สุภาณี ลิมโรจน์กุล คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และ **กฤษณ์ วิชิตนาค** หรือแทน มหาวิทยาลัยบูรพา ตัวแทนจากเครือข่ายมหาวิทยาลัยสร้างสรรค์สังคม (University Network For Change : UNC) โครงการเครือข่ายมหาวิทยาลัยสร้างสรรค์สังคมเพื่อประเทศไทยที่นำอยู่ พร้อมด้วย **อาจารย์ณรงค์ แรงกลีกร** ชำราชากรบำนาญผู้ริเริ่มแนวคิดการพิ่มบ้านธารมยมเชิงชุมชนที่ตำบลวังชัน อำเภอแวงวังก์ จังหวัดชุมพรซึ่งสามารถจัดการน้ำได้ด้วยตนเอง ได้ร่วมสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับภัยแล้งที่เกิดขึ้นในครั้งนี้อย่างน่าสนใจ

อ.ณรงค์ แรงกลีกร ร่วมสะท้อนว่า ภัยแล้งปีนี้ ทำให้เห็นภาพสะท้อนกลับไปชุมชนว่า บางครั้งชุมชนก็ลืมไปว่าในอดีตตนเองมีน้ำกินน้ำใช้อย่างเหลือเฟือได้อย่างไร มีที่เก็บน้ำดิน บ่อปูนซีเมนต์ อย่างไร แต่พอวันนี้มาได้รับความสะดวกสบายเรื่องการใช้น้ำมีน้ำประปาเข้ามา มีหน่วยงานเข้ามาแจกน้ำ ก็ลืมบ่อน้ำเก่าๆ ในชุมชนของตนเองไป

บางพื้นที่ก็กลับไปหมดแล้ว ทำให้เกิดสภาพน้ำใช้ในครอบครัวไม่มี เพราะเราเคยแต่น้ำตามธรรมชาติ พอมีเงินเพิ่มขึ้นก็ใช้น้ำเพิ่มขึ้น น้ำก็ไม่เพียงพอ เราไม่ได้มีวิธีการจัดการน้ำที่ดีด้วยในปัจจุบัน คือเราไม่ได้มีการเตรียมตัวมาก่อนแล้วว่าจะเกิดภัยแล้งขนาดนี้...

แต่ที่ **ชุมชนบ้านธารมยม** ที่อาจารย์ณรงค์ ได้นำร่องวิธีการจัดการน้ำอย่างได้ผลทำให้ปีนี้ ผ่านพ้นวิกฤตนี้ไปได้

"ชุมชนธารมยมได้เริ่มทำเรื่องนี้มากกว่า 10 ปี พอเริ่มเห็นว่าจะมีปัญหาเรื่องน้ำ เราลองเห็นว่าเรามีพื้นที่เป็นภูเขา เราก็ไปทำฝายชะลอน้ำให้กินน้ำเอาไว้ให้กินน้ำเข้าไปอยู่ในภูเขา จากนั้นเราขุดลอกคลอง โขดลงมีการสร้างฝายเว้นช่วงไว้ประมาณ 6 โหล่า สองโหล่า แบ่งพื้นที่น้ำของชุมชน พื้นที่น้ำของครอบครัวเราก็เก็บน้ำเอาไว้ในช่วงฤดูแล้ง แต่อย่างไร พวกเราก็ใช้น้ำอย่างประหยัด

ภัยแล้งปีนี้ ชุมชนต้องตื่นตัวดูแลบ้านตัวเอง และผู้นำชุมชนต้องกระตุ้นให้ชาวบ้านเขาอย่าพึ่งดูด้วย ให้มาช่วยกันมีการเตรียมตัวแต่เนิ่นๆ 1.ก่อนเข้าฤดูฝนเราต้องเตรียมอะไรไว้บ้าง เรามีสระน้ำ คุ คลอง ในพื้นที่ชุมชน ก็ขุดลอกเอาไว้เลย และ 2.ให้ช่วยกันปลูกป่าเดิมเอาไว้ในชุมชน และมาช่วยกันคิดว่าตรงไหนที่เป็นแหล่งต้นน้ำจะทำอย่างไร ให้เอาน้ำไปสู่ชุมชนให้ได้ ส่วนไหนจะไปพื้นที่ชุมชนตรงไหนในพื้นที่ส่วนตัว ถ้าหากไม่มีควมรู้จักของหมู่บ้านใกล้ๆ เขาก็อย่างไรก็ได้ หรือถามผมก็ได้ยินดีให้ความรู้"

นอกจากนี้ อ.ณรงค์ ยังเสริมอีกว่า ถ้าหากชุมชนอยากมีน้ำกินน้ำใช้ ต้องจัดการตัวเอง ชุมชนต้องช่วยตัวเอง อย่างหวังจาก

‘ภัยแล้ง’

ในสายตากคนรุ่นใหม่

คนอื่นมากกว่านัก

"ทรัพยากรไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่ง เป็นของทั้งประเทศ ทั้งโลก คนรุ่นใหม่มองเวลาอีกอย่างผมก็ช้ำใจไหมแล้ว เพราะเริ่มหมดอายุลงไป ก็อยากจะทำอะไรให้คนรุ่นใหม่ที่เขาเห็นปัญหาปัญหาไปช่วยกันแก้ไขต่อไป"

เนตร-สุภาณี ลิมโรจน์กุล หนึ่งในนักศึกษาที่โตลงพื้นที่ดูงาน ยอมรับว่า ครั้งนี้ทำให้เข้าใจสถานการณ์ภัยแล้งที่หนักขึ้นและตระหนักว่า ภัยแล้งเป็นเรื่องของคนทุกคน

"การที่ได้มาพักที่บ้านธารมยมที่นี่ทำให้เราเห็นคุณค่าของน้ำมากขึ้นเพราะเราอยู่ในเมืองเรามีเงินซื้อฟลูออไรด์ซื้ออย่างไรก็ได้มีเงินจ่ายเราไม่ต้องทำอะไร ไม่ต้องพูดบอกตักน้ำขึ้นมา คนที่นี่เขาต้องทำแบบนั้น เขาถึงรู้ว่าน้ำจะได้น้ำมายากแค่ไหน ป่าที่ปลูกกว่าจะโตมา ใช้เวลาไม่ใช่ห้อยๆ มันต้องหมั่นทำ การจะใช้จึงรู้คุณค่าจุดเริ่มต้นที่แต่ละครั้งถ้าหากใช้หมดไปเราก็ต้องหันไปซื้ออีกนะ โลกก็ต้องเหนื่อย เราจะทำให้ทุกคนเข้าใจสิ่งที่เราเห็นไม่ได้ จนกว่าทุกคนจะรู้สึกจริงๆ จะมองคุณค่าทุกอย่างเป็นเรื่องใกล้ตัวจริงๆ ทุกวันนี้เราจะมีกินมีใช้ยังมีเงินหมด แต่ที่วันหนึ่งเงินหมดใครเป็นคนหา อยากให้ทุกคนหันมาใส่ใจเรื่องน้ำมากขึ้น และลองมองคนใกล้ตัวออกไป ไม่ใช่สนใจแค่ในพื้นที่เรา แต่ยังมีคนในอีกหลายพื้นที่ที่ลำบากกว่าเราเยอะ เห็นคุณค่าในทุกสิ่งทุกอย่างที่มีค่าความสัมพันธกัน นอกจากตัวเราเอง"

ส่วน **แทน-กฤษณ์ วิชิตนาค** ที่ร่วมลงพื้นที่ติดตามโครงการปลูกป่า สร้างคน บนวิถีพอเพียงรักษาต้นน้ำ บรรเทาอุทกภัย จังหวัดน่าน ดำเนินงานโดยมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ ชุมชนบ้านน้ำช้างและชุมชนบ้านบวกพญา ต.ขุนน้ำอโยธยา อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน เป็นชุมชนตัวอย่างในการนำรูปแบบ "คอยดูงโมเดล" ไปใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนจนได้ผล

หลังกลับจากพื้นที่ เธอร่วมสะท้อนว่า

ปีนี้ภัยแล้งรุนแรงกว่าทุกปี

"หนูเคยตั้งคำถามว่าน้ำมาจากไหนทำไมบางปีน้ำท่วม บางปีน้ำแล้ง น้ำหายไปไหนหรืออะไรที่ทำให้เกิดภัยแล้ง จากการลงพื้นที่ครั้งนี้ทำให้ได้รับข้อมูลว่า ถ้ามีป่า ก็จะมีน้ำ ที่น้ำเป็นป่าต้นน้ำ ถ้าเราดูแลรักษาป่าให้อุดมสมบูรณ์ได้โดยไม่ได้ไปทำลายมันเราก็จะมีน้ำดื่มเมื่อน้ำจะไม่แล้ง หรือจะไม่ท่วม มีน้ำพอใช้ ถ้าเราดูแลป่าเป็นอย่างดี แต่ในความเป็นจริงเราใช้น้ำแต่เราไม่ได้ดูแลป่า

เรามักคิดว่า คนที่มีหน้าที่ดูแลป่า คือหน้าที่ของคนต่างจังหวัด หรือ คนที่อยู่ใกล้ป่า ซึ่งหนูก็เคยคิดแบบนี้ แต่หลังจากพื้นที่ทำให้ความคิดหนูเปลี่ยนไปว่า มันไม่ใช่เป็นปัญหาของคนแค่กลุ่มเดียว หรือคนๆ เดียวที่ต้องรับผิดชอบ แต่เป็นปัญหาของทุกคนที่ต้องช่วยกันดูแล เห็นคนในพื้นที่เหนื่อยมาก เพราะพวกเขาต้องหาเลี้ยงครอบครัวและยังมีอีกหน้าที่หนึ่งคือทำให้หน้าดินไม่พังมีการเผาป่า เขาไม่ได้เป็นคนเผา แต่เขาต้องเป็นคนใช้ไม้ ทั้งที่น้ำนี้เป็นน้ำที่ทุกคนใช้กันทั้งประเทศ แต่หน้าที่กลับไปอยู่แค่ที่คนกลุ่มเดียว

เราอยู่ในเมือง เราก็อาจจะไม่โครงการอะไรที่ช่วยเหลือได้ ตัวเงินก็อาจจะไปต่อยอดสร้างประโยชน์ให้เขาได้ ตอนที่ได้รับความรู้จิตสำนึกมา ทำให้หนูคิดว่าตอนนี้ถ้าทำอะไรต้องนึกถึงพื้นที่ที่เราไปเจอมา เราเป็นชนชั้นที่ช่วยกันดูแลรักษา และหนูได้คำตอบว่าการใช้ทรัพยากร การจัดการเป็นเรื่องสำคัญ ไม่สามารถปล่อยปะละเลยได้เลย ถ้าเราจัดการไม่ได้จะมีปัญหาตามมา และสะท้อนความคิดของตัวเองที่เปลี่ยนไปหลังลงจากพื้นที่

เมื่อ 'ภัยแล้ง' ไม่ใช่เรื่องที่ไกลตัวอีกต่อไป ทรัพยากรธรรมชาติที่ทุกคนบอกว่าไม่ใช่ของใครคนใด คนหนึ่ง จะต้องไม่เป็นแค่คำพูดสวยหรู แต่ต้องถูกนำมาปฏิบัติกันจริงจังเสียที ก่อนที่ในอนาคตคนไทยจะไม่เหลือน้ำให้ใช้กันสักหยด